

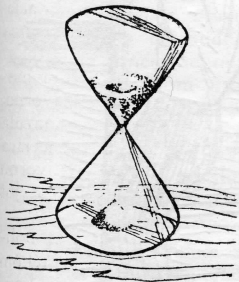
Kap. korv DUŠAN VESIĆ
Split

Brodski običaji

Pomorstvo je gotovo isto toliko staro koliko i sama historija. Niz ustaljenih običaja, normi i potreba pomoraca, utjecali su da se u međunarodnoj civilnoj i vojno-pomorskoj etikeciji, pojedini od njih usvoje i zadrže i do današnjih dana. Mnogi ovi običaji, o kojima će biti naprijed riječi, zadržali su se u ovom ili onom obliku kod mnogih naroda i njihovih mornarica do današnjih dana. No, vrijeme je isto tako utjecalo da se mnogo toga stucajem okolnosti izmijeni i usavrši, pa je od toga ostalo da se samo spominje u historiji pomorstva.

OTKUCAVANJE VREMENA

Danas se još u nekim ratnim i trgovačkim mornaricama u svijetu zadržalo otkucavanje vremena pomoću broskog zvona (na kineskim i japanskim brodovima udarcima o gong). Pun sat otkucava se sa dva udarca o zvono, a polovina sata jednim. Ta običaj potječe iz vremena jedrenjaka i pješćanih satova. Naime, na jedrenjacima se u davna vremena brodski »mali« (najmlađi ukrcani mornar) brinuo, da svakih pola sata, kad pućsak iz gornje polovice staklene posude preteče u donju, okrene »sat«.

Otkucavanje vremena

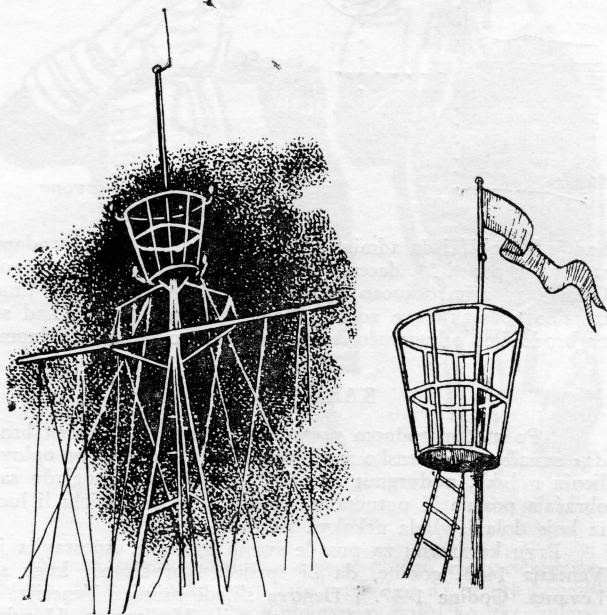
Ali, jasno je i opće poznato, da je u stara vremena brodska služba bila mnogo napornija nego danas. I »mali« bi često zaspao i zaboravio okrenuti sat. Da to spriječe, brodski oficiri su se dosjetili običaju, da poslije svakog okretanja pješćanog sata »mali« udari jednom o zvono. To je ujedno bio znak da »sat« ispravno radi, odnosno — da mali nije zaspao.

Tek kasnije se pokazalo da je praktično udaranjem o zvono označavati vrijeme nastupa nove brodske straže na moru. Još kasnije počelo se otkucavati vrijeme za cijelog trajanja straže i to prvi sat nastupa nove straže otkucava se s jednim dvostrukim udarcem o zvono, drugi sa dva, itd. Osim toga što udarci o zvono označavaju vremensko trajanje straže, oni ujedno pomorcima u dugim danima i noćima na moru kazuju vrijeme. Svakako, u doba kada još nisu postojali prvi brodski časovnici i kronometri.

RAZVOJ JARBOLA I KOŠA

Koševi na ratnim i trgovačkim brodovima u prošlosti bili su okrugli ili konusnog oblika i nepokriveni, smješteni na vrhu jarbola, pa se kod Engleza do danas zadržao naziv »top« — što znači vrh. Takovo mjesto pružalo je pomoćno pogodan položaj, relativno siguran, odakle je mogao bolje da vazi na konope i jedrilje, kao i da li im se kakovi nepoznati brod približava ili ih sustiže. Brodovi starih Egipćana i azijski ratni brodovi, upotrebljavali su jarbolne koševe za bacanje kopalja (strelica) i bacanje kamenja na posadu broda koji bi im se iz neprijateljskih pobuda približio na domet. Početkom XVII stoljeća okrugli duboki koš mijenja oblik u plosnat, koji je sprijeda okrugao, a pozadi četvrtast.

U srednjem vijeku po košu bi se već izdaleka prepoznao ratni brod. Pomorski ratovi koji su vođeni između Engleske, Francuske, Španjolske i Đenove, bili su žestoki pa je dolazilo do borbe prsa u prsa. Mornari u košu bili su naoružani lukom, strijelom i praćkama za bacanje kamenja.

Koš na ratnim brodovima

Razvoj jarbola i koša

Francuska koja je u to vrijeme bila vodeća pomorska nacija, spoznala je vrijednost koša u borbi brodova bok uz bok. (Priča se da je francuski borac sa ratnog broda »Redoutable« koji je upravo iz koša pucao, vjerojatno ubio admirala Nelsona na brodu »Victory« u bici kod Trafalgara).

Japanci su otišli toliko daleko u razvitku prednjeg broskog jarbola, da su svoje ratne brodove snabdijevali sa toliko koševa i platformi, da su konačno dobili izgled »ploveće pagode«. Koševi kasnije služe kao najpogodnije mjesto i centar za upravljanje i kontrolu artiljerijskog gađanja, na taj način što bi se osmatrali mlazevi vode koji bi nastajali od vlastitih granata ispaljenih na neprijateljske brodove. U novije vrijeme jarboli na ratnim brodovima služe kao nosači radio-antena i radarskih uređaja, te za podizanje zastava i isticanje pojedinih svjetala.

POSTANAK BRODSKOG ZVONA

Nije poznato tko je prvi uveo zvono na brodove. Međutim, u jednoj knjizi putopisa i pustolovina iz polovice XVII stoljeća, anonimni pisac spominje jedan holandski brod u Livornu i, između ostalog, kaže: »Svako pola sata . . . na zvonjavu zvona, vrši se smjena kormilara. Zvonom se označava i izmjena straže, čas molitve, doručak i ručak . . .«

Zvono se na brodovima zadržalo sve do današnjeg dana, ali ne više iz potrebe, već kao jedan od malo predmeta što ostaju na brodu stalno — od njegova porinuća do ponovnog odlaska broda u brodogradilište ili rezalište. Zvono se tada obično skida s izvjesnim nepisanim poštivanjem i sprema u muzej. Na suvremenim brodovima ono se upotrebljava za davanje zvučnih signala, prema međunarodnom propisu za izbjegavanje sudara na moru. Jedan udar zvona označava sve

polovice satova. Dvostruki udar zvona označava 1 sat u noći, 5 sati ujutro, 9 sati i 13 sati, 17 i 21 sat. Četiri udara zvona (dva dvostruka) mogu da znače 2, 6, 10, 14, 18 i 22 sata itd, do osam udara (po četiri dvostruka) koja mogu da označe: 4, 8, 12, 16, 20 i 24 sata. Na ratnim brodovima na jedra ne-

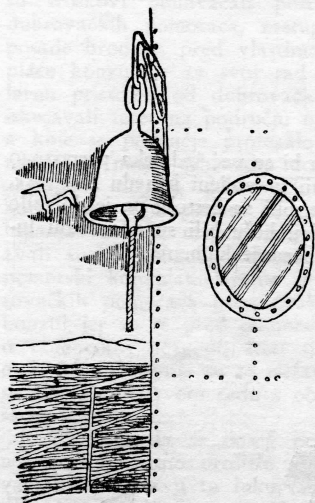
obalom. Lučke vlasti, po dolasku na brod, pregledaju brodski zdravstveni list i obično odmah daju brodu, odnosno njegovoj posadi, »slobodan saobraćaj«, a karantenska se zastava spušta.

STARA SREDSTVA ZA DISCIPLINU

Godine 1190. engleski kralj Ričard dao je britanskoj mornarici prva pravila za održavanje discipline na ratnim brodovima. (Ta pravila, istini za volju, nisu bila mnogo sentimentalna). Evo nekoliko izvadaka iz tih pravila:

»Onaj ko ubije čovjeka na brodu, privezat će se za to mrtvo tijelo i baciti u more«;

»Ko potegne nož na drugog i pri tom ga rani, odrezat će mu se ruka. Ako krv nije potekla, zaronit će ga se tri puta u vodu«;

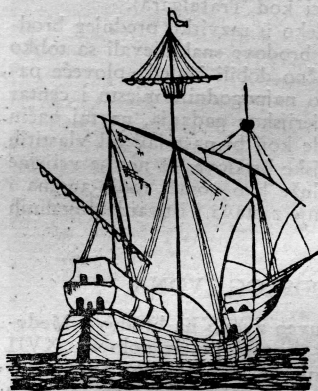
Postanak broskog zvona

kad je bio običaj da admiral ili najstariji oficir ili komandant sastava, u ponoć 31. decembra, otkuca osam udara o zvono. Odmah za njim otkucao bi »mali« još osam udara i time označio početak nove godine. To je bio jedini slučaj kad se na brodovima otkucavalo šesnaest udara o zvono odjednom.

KARANTENA

Po međunarodnom pomorskom pravu »karantena broda« označava vremensko razdoblje u kojem je brod, po uplovljenju u luku, podvrgnut naročitim propisima u pogledu saobraćaja posade ili putnika sa obalom, ako u predjelu li luci iz koje dolazi, vlada nekakva zarazna bolest.

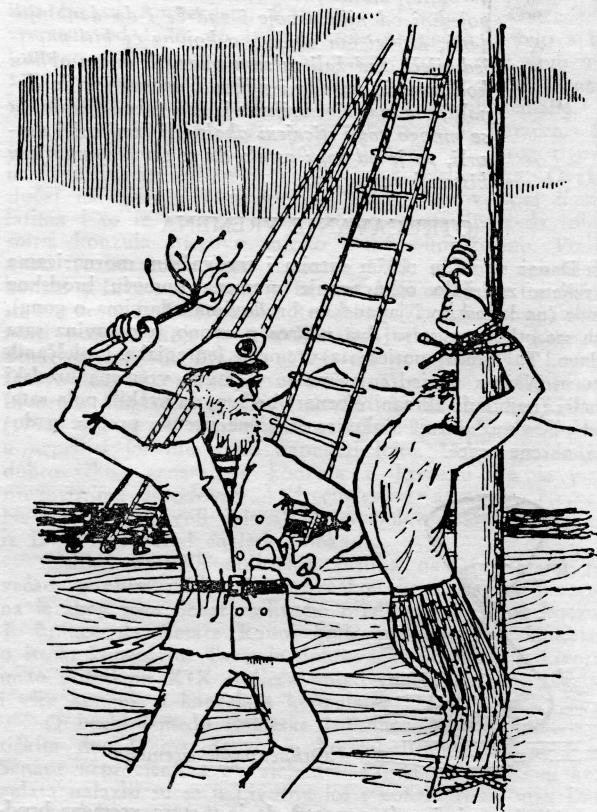
Prvu karantenu za posade svojih brodova uspostavila je Venecija 1403. godine, da bi spriječila prodiranje kuge sa Levanta. Godine 1467. i Đenova slijedi primjer Venecije, a ubrzo zatim i sve ostale pomorske sile Mediterana. U svim tadašnjim lukama određivao bi se prostor gdje su vladali naročiti propisi za one brodove koji su izdržavali karantenu. Na tom prostoru u luci ili njezinoj neposrednoj blizini izgrađivao bi se lazaret (bolnica) u kojoj bi se liječili oboljeli članovi brodskih posada i eventualni putnici i vršili liječnički pregledi.

Karantena

U početku je vremensko razdoblje u kojem brod nije smio održavati nikakav saobraćaj s obalom, trajao 40 dana. Izraz »karantena« potekao je od talijanske riječi Quaranta (četrdeset). S napretkom medicine ovo vremensko razdoblje bilo je smanjeno i ono danas zavisi od vremena inkubacije, a to je vrijeme za pojedine bolesti različito. Međutim, i dalje se zadržao naziv »karantena«.

Danas, kad brod dolazi iz strane luke, on privremeno vije pored ostalih i jednu žutu zastavu. To je znak da je pod karantenom, odnosno da još nema dozvolu za saobraćaj sa

Stara sredstva za disciplinu

»Ko ukrade bilo kakav predmet na brodu, obrijat će mu se glava, na nju staviti vruće ljepilo, a zatim posuti raznoraznim perjem«.

Sredinom četrnaestog stoljeća krađa konopa sa broda kažnjavala se vješanjem. Jedna od »blažih« kazni bila je u to vrijeme — »povlačenje ispod kobilice«. Mornar bi bio privezan za noge i ruke, spušten na jednu stranu broda, a zatim ispod kobilice izvučen na drugu stranu brodske oplate. Izranjen o oštre školjke i polumrtav, mornar bi bio sretan da se u blizini nije nalazio morski pas ili kakova druga morska bestija. Na dnevnom je redu bilo u to vrijeme i bičevanje. Brodski momak, glavni broderski i svaki stariji mornar na brodu, nosio je redovno uza se kratak bič sa devet krakova. Za svaki, pa i najmanji prestup, kažnjavanje se vršilo bez velikog ceremonijala.

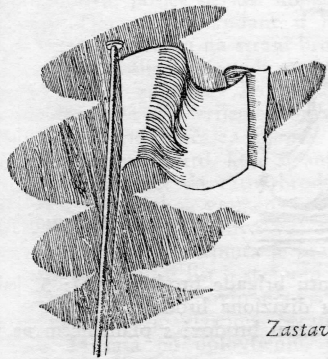
Bičevanje na ratnim brodovima održalo se u nekim mornaricama sve do sredine devetnaestog stoljeća, a čuškanje i udaranje bilo je uobičajeno čak i početkom dvadesetog stoljeća.

ZASTAVA RATNOG BRODA

Već grčki i brodovi rimljana viju različite zastave. To su bile, uglavnom, lične zastave i oznake pojedinog flotovode ili vlasnika broda (za trgovački brod). U srednjem vijeku, to su oznake raznih feudalnih vladetina ili vjerskih organizacija (križarski, na primjer), a tek u novije doba zastava poprima

nacionalni karakter — ona označava pripadnost pojedinoj državi. Najstarija zastava datira već iz 1219. godine i označavala je brodove danske nacionalnosti.

Zastava na brodu simbol je države i mora se zbog toga vijati na počasnom mjestu. To je na brodu krma ili sošnjak na krmenom jarbolu. Zastava se na ratnom brodu u luci, vije od 8 sati ujutro do zalaza Sunca. U iznimnim slučajevima, može se vijati i van ovog vremena. Dizanje, odnosno spuštanje zastave, vrši se na svečan način. Pritom, sve osobe na brodu i oko broda dužne su da se zaustave i da pozdrave zastavu. Lica u uniformi za čitavo vrijeme dizanja odnosno spušta-

Zastava ratnog broda

nja zastave, stoje u stavu »mirno« i pozdravljaju vojničkim pozdravom. Građani zauzimaju stav mirno i skidaju kapu s glave.

Ako se zastava vije na pola stijega, u znak žalosti, prilikom dizanja ili spuštanja podiže se najprije na vrh zastavnog koplja ili sošnjaka, pa tek potom spušta.

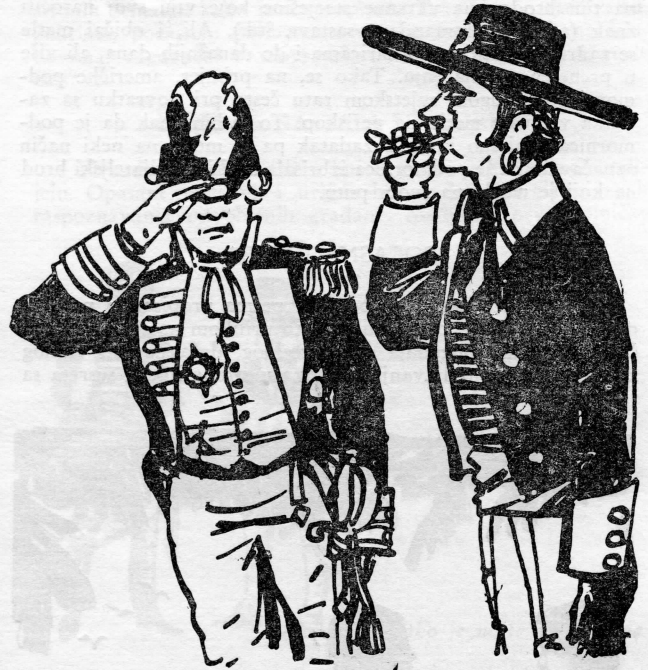
U slučaju da nacionalnu ili ratnu zastavu (odnosno vojno-pomorsku) treba postaviti zajedno s nekom drugom nacionalnom zastavom, ukrštenim zastavnim kopljima, onda naša zastava treba da bude uvijek na desnoj strani, a zastavno koplje na kojem se ona nalazi, mora biti ispred zastavnog koplja sa zastavom strane države. Inače, obje zastave treba da budu iste veličine i mora se paziti na to da zastava prema propisima međunarodnog pomorskog prava i običaja, u miru, nikad ne smije biti izvješena ispod zastave neke druge države. (U ratu je to slučaj kod zarobljavanja stranog broda. Tada se iznad državne zastave zarobljenog ratnog broda, na zastavnom koplju, podigne zastava pobjedničkog broda).

U ratu je vijanje zastave na ratnom brodu podvrgnuto zadacima i svrsi operacije. Ratni brod, načelno, neće vijati zastavu sve dotle dok ne dođe u optički dodir s neprijateljskim brodovima, kad postaje očito da ga je neprijatelj raspoznao i da ne sumnja u identitet broda. Običaj je da se za vrijeme pomorske bitke zastava mora neprekidno vijati, jer skidanje zastave u tom trenutku znači predaju. U slučaju oštećenja jarbola na kojem se vije zastava, ona se ističe odmah na bilo kojem drugom vidnom mjestu na brodu. Isto je tako nepisan običaj da posada broda koji tone, a koja se nalazi u čamcu u blizini broda, oda posljednji pozdrav zastavi u času kad krma broda (i zastava na njoj, ako već ranije nije bilo prilike da se skinu) nestaje sa morske površine.

POČASTI NA SIZU

Brodski siz predstavlja u neku ruku vrata kroz koja se ulazi na brod. S toga, kao što na kopnu pred vratima kuće moramo izvršiti neke formalnosti u okviru pravila o lijevom ponašanju, tako i dolaskom na brod, tj. prelaskom preko siza, moramo izvršiti izvjesni ceremonijal. Tako, na primjer, nikada nećemo prelaziti preko siza s upaljenom cigaretom u ustima, jer to ne radimo ni onda kada ulazimo u nečiju kuću. Ili, zbog državne zastave koja se vije na brodu i kojoj prilikom dolaska treba odati počast — prelaz preko siza na ratni brod treba da bude izvršen s dužnim poštivanjem. Ako smo u građanskom odijelu, skidamo šešir i prelazimo gologlavi preko siza, a u vojničkoj uniformi pozdravit ćemo propisanim pozdravom čim sa siza stupimo na gornju ploču ili brodsku palubu. Svaki ratni brod ima stalnu stražu na sizu, da bi se u prvom redu mogla pravilno vršiti kontrola kretanja ljudstva i da bi se osobama kojima to pripada, mogle dati počasti pri dolasku ili odlasku sa broda.

Običaj je danas u svim mornaricama da se vrši sizni pozdrav brodskom pištaljkom, a da pri tome bude na sizu nekoliko mornara. Taj je običaj nastao ovako: U doba brodova na jedra bilo je uobičajeno da komandant eskadre s vremena na vrijeme održava sastanke komandanata brodova. Ti su se sastanci održavali na komandnom brodu eskadre. Ponekad, kad je more bilo toliko uzburkano, komandante je trebalo podići posebnim stolicama (košarama) iz čamca na brod. Kod podizanja košare, broderski je pištaljkom uskladiavao rad posade. Kad di košara došla u visinu palube, prihvatili bi je određeni mornari.

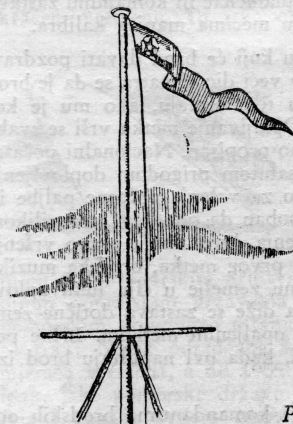
Počasti na sizu

Sizni pozdrav pištaljkom daje se obično mornaričkim oficirima, ali su ga neke mornarice proširile i na oficire kopnene vojske i zrakoplovstva, na diplomatsko, političko i konzularno osoblje, pa čak i na sve druge osobe koje vrše upravnu ili neku drugu funkciju jedne zemlje.

Prilikom stupanja posjetioca na donju siznu ploču (ako dolazi čamcem) ili kad stane nogom na siz, stražar »svira« pištaljkom sizni pozdrav i završava ga u trenutku kad je posjetilac stupio na brod. Počasni na sizu — sizni pozdrav pištaljkom i postrojavanje službe za doček — osnovne su počasti koje se daju prilikom dolaska zvaničnih lica na brod.

PLAMENAC KOMANDANTA

U sedamnaestom stoljeću vodile su se žestoke pomorske bitke između Engleza i Holanđana za prevlast na moru. Jednom prilikom, holandski admiral Warten Tromp podigao je

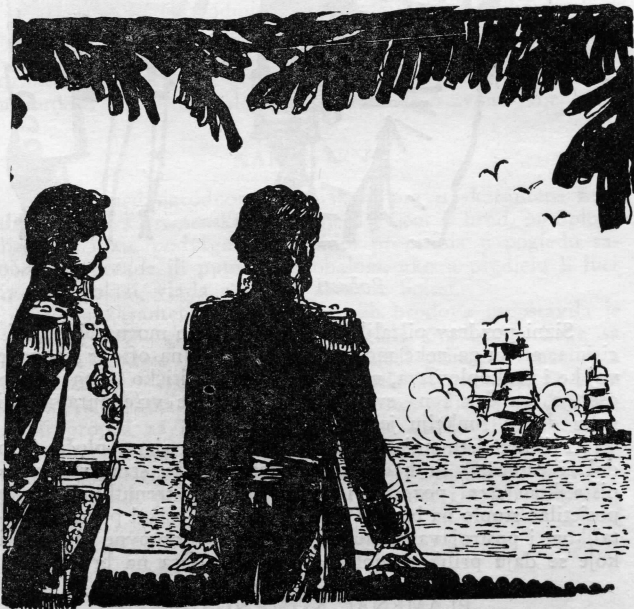
Plamenac komandanta

na jarbol metlu, da bi na taj način pokazao engleskom komandantu kako će pomesti englesku flotu iz kanala Lamanša. Engleski je komandant u znak odgovora podigao tada na vrh jarbola konjski bič, da bi pokazao kako će on kazniti poslije pobjede drskog Holandeza. U pomorskoj bici koja je zatim nastala, pobijedili su Englezi. Od tog vremena, uvrješio se u svim ratnim mornaricama svijeta običaj, da se na jarbolu vije neki znak koji je kasnije dobio izgled današnjeg plamenca.

U našoj ratnoj mornarici plamenac komandanta viju uvijek svi ratni brodovi, kojima komanduje ficir, osim ako su na tim brodovima ukrcane starješine koje viju svoj naročiti znak (admiral, komandant sastava itd.). Ali, i običaj metle se zadržao u nekim mornaricama i do današnjih dana, ali više u prenesenom značenju. Tako se, na primjer, američke podmornice u drugom svjetskom ratu često pri povratku sa zadatka vezivale metlu na periskop. To je bio znak da je podmornica uspješno izvršila zadatak pa je metla na neki način označavala da je podmornica izbrisala svaki neprijateljski brod na koji je naišla na svom putu.

POČASNA PALJBA

Danas se počasne paljbe daju prema propisanim pravilima međunarodnog ceremonijala i to prilikom nacionalnih svečanosti, važnih događaja općenarodnog, državnog ili vojnog značaja, kod uplovljavanja brodova u strane luke i susreta sa

Počasne paljbe

stranim brodovima u svojim ili tuđim teritorijalnim vodama, ako jedan ili više brodova viju plamenac ili komandnu zastavu itd. Paljba se vrši manevarskim mecima manjeg kalibra.

Štabovi mornarica određuju koji će brod davati pozdrav, ako plovi cijeli sastav ili njegov veći dio. Smatra se da je brod sposoban za davanje počasti u tom slučaju, ako mu je komandant viši pomorski oficir. Opaljivanje metka vrši se svake 4 sekunde, a njihov je broj tačno propisan. Nacionalni počasni plotun daje se redovno sa 21 salutom prigodom doplovljenja u stranu luku koja ima bateriju za vršenje počasne paljbe ili se u njoj nalazi ratni brod sposoban da odzdravi, te prilikom prolaznja pored stranih utvrđenja, koja imaju pravo vršenja počasnih paljbi. S opaljivanjem prvog metka, brodska muzika počima svirati nacionalnu himnu zemlje u čiju luku uplovljava, a na vrh glavnog jarbola diže se zastava dotične zemlje, koja se spušta posljednjim opaljenim metkom. Lične počasne paljbe vrše ratni brodovi, kada ovi napuštaju brod iza službenih posjeta.

Službenim osobama SFRJ i komandantima brodskih odreda, pripada ova počasna paljba: 1. dvadeset i jedan metak — predsjedniku Republike, predsjedniku Saveznog izvršnog

vijeća i vrhovnom komandantu oružanih snaga SFRJ; 2. sedamnaest metaka: načelniku Generalštaba JNA te komandantu Ratne mornarice; 3. 15 metaka: komandantu eskadre RM 4.

Što znate o počasnoj paljbi

trinaest metaka: komandantu brigade brodova RM, 5. jedanaest metaka: komandantu divizionu brodova.

Brodovi istog ranga i ratni brodovi s plamencem ne izmjenjuju počasne paljbe.

POMORSKI CEREMONIJAL

Pomorski ceremonijal se zasniva na tradicijama i međunarodno usvojenoj civilnoj i vojnoj pomorskoj etiketici, a razvio se iz običaja koji su, djelomično, postojali još u starom, a u srednjem su vijeku poprimili više-manje ustaljene forme. Mnoge su ceremonije vezane uz vojno-pomorsku zastavu, koja je od XVI stoljeća simbol pomorske snage pojedine države. Rang zastave također se razvio u srednjem vijeku, najviši rang su zauzimali standardci kraljeva i careva, Zatim su slijedile republike; Venecija, Holandija, Đenova, a iza njih — svetereni bez kraljevskog ranga: knezovi, grofovi, vitezi itd. Odavanje pozdrava i počasti bili su u starom i srednjem vijeku u neku ruku izraz pokornosti, da početkom XVIII stoljeća po-

Pomorski ceremonijal

stanu izrazom međunarodne kurtoazije; tek sredinom XIX stoljeća dogovoreno je da se ustanovi ceremonijal pozdravljanja prigodom susreta brodova ili službenih posjeta. Prije toga pozdravi su ovisili o moći, a često i o hiru pojedinih komandanata ili vladara. Tako je, na primjer, Luj XIV zabranio svojim brodovima da spuštaju zastavu u znak pozdrava stranim predstavnicima, dok je Karlo V oteo 1593. godine nekoliko francuskih brodova, jer mu nisu htjeli odati nasilno traženih počasti. Navest ćemo jedan od važnijih elemenata pomorskog ceremonijala — službena posjeta iz kurtoazije.

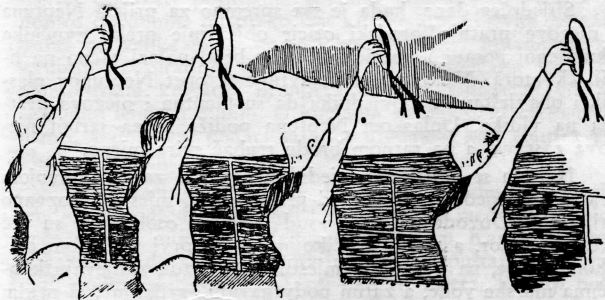
Službeni posjeti komandantu stranog ratnog broda vrše se odmah poslije uplovljenja. Ako se u luci nalazi odjednom više brodova, posjet se vrši komandantu odreda ili združene jedinice. Domaći komandant u luci, šalje nižeg pomorskog »pozdravnog« oficira na strani brod da dotičnom komandantu izrazi dobrodošlicu i ponudi mu potrebne usluge. Njega prati obično »oficir za vezu« koji ostaje na raspolaganju stranom komandantu za svo vrijeme boravljenja u luci. On mora poznavati lokalne običaje, mjesne vremenske i lučke prilike, predstavnike vlasti itd. koje strani komandant treba službeno da posjeti. Budući da ratni brodovi — osim ako se u luku sklanjaju zbog slabog vremena — ne dolaze nenajavljeni, imena komandanata i brodova već su poznata, a podaci o brodovima također (Prekinuta je praksa po kojoj pozdravni oficir ispunjava upitni list o stranom brodu).

Ako je brod uplovio nenajavljen, sakupljanje podataka prepušta se lučkim vlastima. Strani komandant odmah, a najkasnije 24 sata po uplovljenju, posjećuje domaćina, a ovaj mu odmah (ili isto kroz najkasnije 24 sata) uzvraća posjet. Običaj je da s domaćim komandantom polaze na strani brod i domaći državni ili mjesni dostojanstvenici. Ako u luci ima više domaćih ratnih brodova, komandanti domaćih ratnih brodova sakupe se kod najstarijega pa zajedno odlaze da posjete stranog komandanta. S obzirom da se propisi pojedinih mornarica među sobom ipak nešto razlikuju, uobičajeno je prilagođavanje ceremonijalu mornarice koja dolazi u posjet.

Prije isplavljanja stranog ratnog broda (odreda), najstariji komandanti izmijene oproštajne posjete, koje nijesu uvijek obavezne niti propisane. Kod ulazjenja u čamce i izlaska iz njih, vrijedi u svim ratnim mornaricama pravilo da najstarija po činu ili rangu osoba ulazi posljednja a izlazi iz čamca prva. Ostali je slijede — po činu i rangu. Ako se dva strana ratna broda nađu u luci neke treće zemlje, pozdravnog oficira šalje prvi brod koji se prvi našao u luci. Prvu posjetu obično vrši po činu i rangu mlađi, a ako su istog čina, onda novopridošli komandant. Čin i rang stranog komandanta mora utvrditi pozdravni oficir. Kada na brod dolaze strani državnici, muzika svira himnu te zemlje, a pri odlasku je ne svira.

RUBNI POZDRAV

Rubni pozdrav je nastao gotovo na isti način kao i pozdrav salvama topova. Ranije su topovi bili samo pod palubom, a ako je sva posada na palubi i tako raspoređena da je

Rubni pozdrav

možeš prebrojati — a to je najčešće bilo da se postroje u jednoj vrsti na onom boku koji je okrenut prema brodu kojeg se pozdravlja — značilo je kao znak sigurnosti da kod topova nema posade, te da ne mogu ni napasti. To je u neku vrstu predstavljalo znak miroljubivosti i prijateljstva.

Tu efektu tradiciju zadržale su sve mornarice svijeta i do današnjih dana. Posade se obično postrojavaju na naj-

istaknutijim dijelovima otkrivene palube, kada brod prolazi kraj onog kome se daje rubni pozdrav. Na znak pištaljke posada, postrojena u raskoračnom stavu, skida kape i pozdravlja sa trokratnim »Hura«! Znak pištaljke prvi put se čuje kad se poravnaju pramčane statve (ako voze u protukursevima) ili kad pramčana statva dođe u ravninu krmene zastave (ako plove u paralelnim kursevima) broda kojeg se pozdravlja. Bočno rastojanje među brodovima je obično oko 500 metara.

I u našoj ratnoj mornarici vrši se rubni pozdrav. Taj svečani ceremonijal dobijaju vojni i državni rukovodioci naše i stranih zemalja, kako je to propisano Pravilima o zastavama, znacima, počasnim paljbama i vojnim svečanostima na brodovima. Trgovački brodovi vrše pozdrav spuštanjem krmene zastave.

KAKO JE NASTALA UNIFORMA

Nekada su ratnici išli u boj u svom svakodnevnom odijelu. Opasani mač, luk i strijela bili su jedini i glavni znak razpoznavanja od običnih građana. Međutim, prve vojničke

Kako je nastala uniforma

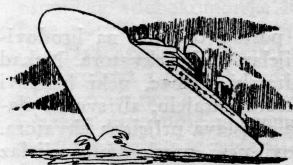
uniforme stvarale su strah kod neprijatelja, pa su ih postupno, zbog tog naročitog efekta počele usvajati redom sve države.

Prva uniforma sa svim obilježjima koje ima suvremena vojska, pojavila se tek sredinom XVII stoljeća, stvaranjem prvih nacionalnih armija. Britanski parlament je 1645. godine uveo uniformu za svoju nacionalnu armiju. Bila je to poznata crvena uniforma. Po ugledu na Britance, i druge evropske zemlje uvode i propisuju uniformu za vojsku. Danas sve armije imaju uniforme koje su prilagođene zemljištu (u pogledu boje), da su pogodne za maskiranje i praktične za one koji ih nose.

Gotovo u isto vrijeme prihvaćeno je i uniformisanje na ratnim brodovima.

BORBA ZA PLAVU VRPCU

»Plava vrpca« naziva se u pomorskim krugovima nagrada i priznanje onom trgovačkom, odnosno putničkom brodu koji na ruti Evropa — Sjeverna Amerika postigne najveću marnševsku brzinu, odnosno prevali put preko Atlantika u najkraćem vremenu. Ta trka odvija se najčešće među najmoć-

Borba za plavu vrpcu

nijim parobrodarskim društvima ili, bolje rečeno, među pojedinih pomorskim državama i predstavlja u međunarodnim pomorskim krugovima pitanje nacionalnog prestiža. Čudna je to trka; Nema određenog kursa, nema nikakvih sudaca ili mjerača vremena, a od 1905. godine ni opipljive nagrade, pa ipak, jake pomorske države nastoje da se dočepaju tog trofeja i pokažu svijetu stupanj razvoja svoje brodogradnje i strojogradne tehnike.

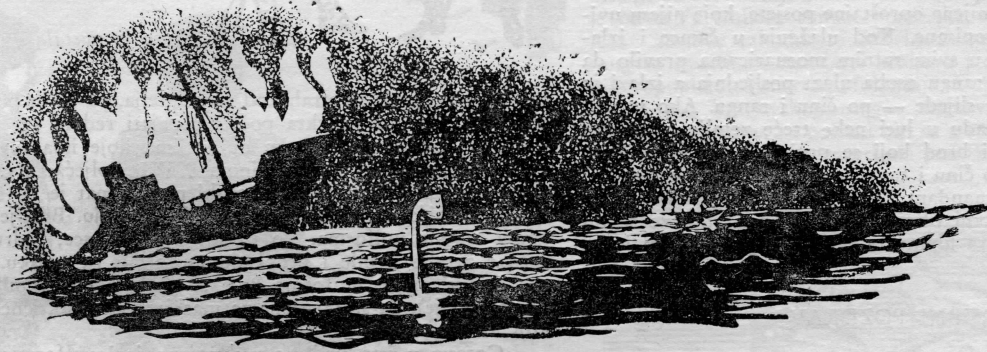
Ta trka stara je 127 godina, a održana je prvi put 4. aprila 1838. godine. Toga dana je trojarbolni jedrenjak (škuner sa točkovima »Sirius« krenuo iz Irskog kanala preko Atlantika u New-York. Tamo je stigao 22. aprila, gotovo u isto vrijeme kad i parobrod »Great Western«, koji se formalno jedva dovukao posljednjim zalihama ugljena, ali pošto je krenuo iz Bristola tri dana kasnije, pobjeda je pripala njemu.

1850. godine marševska brzina bila je 13 čvorova; 1867 godine ta je brzina iznosila 14,5 čvorova, a potrebno vrijeme — 8 dana, 4 časa i 34 minute. Godine 1872. to se vrijeme prvi put smanjuje na ispod osam dana, da bi 1906. ta brzina iznosila 23 čvora. Dotle su borbu za vrpcu vodila engleska, američka, njemačka i francuska brodarska društva, ali je među njima glavnu riječ vodila engleska trgovačka mornarica, koja je u toj borbi uživala izdašnu pomoć britanskog admiraliteta. 1907. godine prijelaz preko Atlantika trajao je prvi put manje od 5 dana a marševska brzina iznosila je 24 čvora. To je bio poznati brod »Mauretanija«.

S O S

Početna slova triju engleskih riječi Save Our Souls (spasite naše duše) — unesena su kao signal SOS u međunarodnu telegrafsku konvenciju i predstavljaju znak opasnosti kojega radio-telegrafskim putem upućuje svaki brod ili avion, koji se nalazi u neposrednoj opasnosti.

Poziv za opasnost ima apsolutno prvenstvo nad ostalim izvještajima. Sve radio-stanice, brodske i kopnene, koje ga čuju dužne su odmah obustaviti rad koji bi mogao ometati tok izvještavanja o opasnosti i slušati, odnosno pratiti cio tok oko izvršenja ovog znaka. Poziv znaka je za opasnost opći i ne upućuje se nekoj određenoj stanici, već svima zajedno. Brzina rada pri davanju signala SOS, radi sigurnosti prijema, ne smije prijeći 16 riječi, tj. 80 slova u minuti.

S O S

Najbliža stanica koja čuje znak opasnosti obalna, a potvrđeno brodska, preuzima na sebe brigu oko spasavanja i potvrđuje prijem saopćenja. Ujedno, međunarodnim znakom QRT traži od svih stanica da odmah prestanu sa radom kako ne bi ometale saobraćaj i smanjivale čujnost.

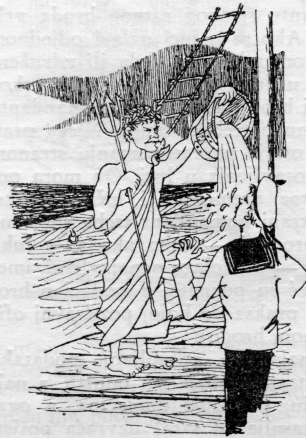
SVEČANOST KOD PRELAZA EKVATORA

Već od najstarijih vremena postoji tradicija na brodovima svih nacija da se proslavi prijelaz preko ekvatora. Nekad se slavio i prijelaz kroz Gibraltarski tjesnac, neki brodovi proslavljali su prijelaz kroz tridesetu paralelu, ali sve do danas održala se samo tradicionalna proslava prijelaza ekvatora. Smatra se da su vikinški brodovi prvi proslavljali prijelaz preko nekih paralela. Taj se običaj Normana vjerojatno prenio i u Sredozemno more.

U početku je ta proslava imala karakter »ispitivanja« novih mornara da li će biti sposobni izdržati napore i tegobe broskog života. Kasnije, pa i danas, taj se običaj održao u cilju zabave posade i putnika u monotoniji dugog preoceanskog putovanja. Danas su običaji prilikom prijelaza znatno ublaženi. Oni variraju kod brodova raznih nacija, a čak i kod

brodova istih država. Svi ti običaji ipak imaju zajedničkih tačaka, koje ćemo ovdje navesti.

Jedan između članova posade odabran je da se predstavi putnicima kao Neptun, rimski bog mora. U nekim mornaricama tu ulogu igra najstariji član posade, bez obzira na njegov položaj na brodu. Neptunu se, zatim, određuju pomoćnici. To je obično jedna nimfa, zatim pisar, doktor, zubar i drugi. Uveče, uoči dana prijelaza ekvatora, običaj je da se

Svečanost prilikom prelaska ekvatora

pojavi Neptunov glasnik s porukom zapovjedniku broda, u kojoj Neptun najavljuje svoj dolazak. Ovaj se prizor obično izvodi noću kod svečano iskićenog i svjetlima načićkanog broda, tako da se glasnik podiže iz mora preko oplate broda, a na palubi ga dočekuju komandant i oficir straže.

Slijedećeg dana, kada je sve spremno za prijem Neptuna i njegove pratnje, brodski oficir objavljuje preko zvučnika okupljenoj posadi i putnicima da se brod nalazi tačno na liniji ekvatora. Na tu vijest pojavljuje se opet Neptunov glasnik i obavještava zapovjednika da su Neptun i njegova pratnja na vidiku. Dolaskom Neptuna podiže se na jarbol njegova zastava, a na ratnom brodu trubač svira mirno.

Neptun se javlja zapovjedniku broda a zatim sa svojom pratnjom zasjeda na unaprijed pripremljeno mjesto takozvano prijestolje. Dovode mu pred »sud« najprije osobe koje su već prešle ekvator, a zatim one, kojima je to prvi put. Tom prilikom oni se, na pogodnim mjestima iznenada zalijevaju kablčićima morske vode, a zatim podvrgavaju »grijanju«. U nekim mornaricama pojedinac može to izbjeći ako plati velikoj Neptunovoj pratnji određeni broj flaša piva ili vina. Ponekad se, zatim, novajlijama izdaju posebne diplome o prvom prijelazu ekvatora.

Poslije slijedi šareni program, u kojem pojedinci, članovi posade, ili Neptunove pratnje izvode razne majstorije (na jedrenjacima to su obično bile vještine mornara na jarbolima). Nakon toga, Neptun i njegova pratnja svečano ispraćeni odlaze.